

מערך הדרכה – סיור סליחות בזיכרון יעקב

*תוכני הפעילות מיועדים לצורכי הדרכה והוראה בלבד, ואין לעשות בהם כל שימוש אחר מעבר לשימוש זה

מדריכים יקרים,

לפניכם הצעה למערך לסיור סליחות בזיכרון יעקב – מגן המייסדים ועד המעיין.
כמה הערות חשובות לקראת השימוש במערך זה:

1. המערך איננו מערך לסיור רגיל בזיכרון יעקב והוא חסר את רוב המידע והתוכן ההיסטוריים, הגיאוגרפיים והאתריים – אלה דברים שאליהם כמעט שאין התייחסות במערך (הציפייה היא שהמדריך ייתן את התוכן הזה מתוך הידע וכלי ההדרכה האחרים שרכש במהלך השנים).
כאן ישנם הדגשים והחיבורים לסיור סליחות, לתכנים המחברים לימי אלול ותשרי.
2. המערך שלפניכם הוא מערך מלא וארוך – והוא נבנה מתוך מחשבה כי לא כל מדריך מעביר את כל תחנות ההדרכה הללו. קראו, בדקו למה אתם מתחברים יותר והתאימו את הבחירה לסגנון הקבוצה.
3. המסלול כאן הוא בגדר המלצה, אך ייתכן שתתחילו את הסיור באתרים שונים ותסיימו בהתאם להנחיות האחראי בשטח. בכל מקרה, הקפידו על פתיחת סיור וסיכום בהקשר לתכנים שתרצו להדגיש והתאימו את מערך ההדרכה לנראות בשטח ולהקשר הסיפורי שלו.
4. בסיור סליחות ישנה חשיבות גדולה לבחירת המקומות שבהם תדריכו ולאופן ההדרכה – שימו לב לשעה, לתושבים שגרים מסביב.
5. במקום שבו מופיע הסמל – מדובר בשאלה שנכון להפנותה לקבוצה. בדרך כלל לאחר מכן יופיעו אפשרויות לתשובה – למקרה שבו הקבוצה פחות משתפת פעולה.
6. במקום שבו מופיע הסמל – מדובר בפעילות שאפשר לקיים במקום.
7. כל הטקסטים שמופיעים בפונט נטוי ומודגש – הם קטעי קריאה אפשריים המתאימים לאתר.

בהצלחה!

תחנה ראשונה – גן המייסדים

פתיחה - הקראת הקטע "שנה" שכתב אלישיב רייכנר:

"שנה"

אתה קורא את המילה, ללא ניקוד, ללא תנועות
ולכאורה אין בה כלום, רק צירוף של אותיות.
אך כשתוסיף בה נקודות
תראה שיש בה גם קריאות.
מצד אחד צועקת - שְׁנָה!
כמו שהורגלת, באותה הדרך שהלכת
להמשיך - כמו אשתקד במגמה של התקדמות
כל שנה, עוד צעד, בדרך לשלמות.
אבל מצד שני - שְׁנָה!
לא לזרום עם השגרה,
בדוק מה צריך לתקן, ברור את הטוב מהרע.
כן, זו קריאתה המורכבת
קריאה של שלוש אותיות
קריאת כל תקופה מתחדשת
לשנות אבל גם לשנות!

אלישיב רייכנר (עיתונאי, סופר, פעיל פוליטי וחברתי דתי-לאומי)

שואלים: מה הקשר בין הקטע שהקראנו למקום שבו אנחנו נמצאים?
האם המייסדים שנו או שינו?
במה שנו ובמה שינו?

כאן מספרים בכמה מילים על מייסדי המושבה זיכרון יעקב, שעזבו בתים וקהילות ברומניה והגיעו
לארץ באונייה טטיס ("טיטוס גרש אותנו ועל טטיס חזרנו...") אל ארץ שעליה חלמו ואליה כמהו, אבל
בעצם לא ידעו עליה כלום, ואפילו מקום להתיישב בו לא רכשו מבעוד מועד...

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

מסבירים: נצא הערב לסיור שונה. לעיתים נשנה ונספר את קורות האנשים המיוחדים שגרו כאן או עברו כאן, ולעיתים נדלג שנים רבות קדימה ונדבר על עצמנו בעת הזו, ואולי גם על מה שנרצה ונאחל לעצמנו בשנה שתבוא.

תחנה שנייה – בית משפחת אהרונסון

מספרים קצת על משפחת אהרונסון, מהמתיישבים הראשונים, ועל בנה המוכשר אהרון אהרונסון. אהרון היה מחובר מאוד לטבע ולצומח של ארץ ישראל, הוא סייר לאורכה ולרוחבה, ואף מצא סמוך לראש פינה את "אם החיטה" – הדגן שממנו פותחה החיטה המודרנית. בחצר ביתה של משפחת אהרונסון הוקמה התחנה המטאורולוגית הראשונה בארץ, ומכאן עושים חיבור לעונות השנה:

! הצעה לפעילות לילדים:

השיר "שנים עשר ירחים" של נעמי שמר מחבר אותנו לחודשי השנה, ולדרך שבה הם באים לידי ביטוי בנוף ובחקלאות המקומית:

הכינו מראש כרטיסיות ועליהן שמות 12 החודשים, וכן כרטיסיות המתארות באופן גרפי פשוט את מה שמתואר בשיר על חודש זה. הציגו אותן על פי הסדר של השיר והזמינו את המשתתפים – בכל הגילים – להשלים את השיר. (אפשרי לחלק פרסים קטנים על תשובה נכונה.)

בתשרי?

נתן הדקל פרי שחום נחמד – תמונה של כפות תמרים

בחשון?

ירד יורה ועל גגי רקד – איור של גשם

בכסלו?

נרקיס הופיע – איור של נרקיס

וכן הלאה...

ומה קורה באלול? והתחלנו את שירנו מהתחלה...

למעוניינים להרחיב על השיר שנים עשר ירחים:

<https://blog.nli.org.il/sipur-12months-shemer>

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

נתמקד עכשיו במהות חודש אלול:

מקור שם החודש אלול – אולי מבבלי – משמעותו קשורה למילה קציר: שהרי אנו בקיץ ועדיין קוצרים. בארמית מהות השם אלול היא חיפוש – אהרון אהרונסון חיפש את אם החיטה שממנה פותח המזון שעד היום מתבסס עליו מזונו של המין האנושי. השם אלול מתחבר לחיפוש הפנימי שלנו בתקופה הזו. מהו המזון הרוחני שלנו? מהו המקור שלנו? על איזה בסיס אנחנו עומדים? מחפשים את מי שאנחנו בפנים, וחושבים לאן אנחנו רוצים להתקדם.

אלול הוא שם של חודש, אבל יש כאלה שרואים במילה אלול גם ראשי תיבות של כמה מהמהויות של החודש הזה:

1. הפסוק ממגילת אסתר: "משלוח מנות אִישׁ לַרְעוּהוּ וּמִתְנֹת לַאֲבִיּוֹנִים", רמז על עניינים שבין אדם לחברו שעליהם יום הכיפורים לא מכפר.
2. "אני לדודי ודודי לי" (שיר השירים ג, ו): זמן של חיבור בין עם ישראל לבין האל. זהו זמן שבו על פי המסורת השערים פתוחים יותר והקרבה גדולה יותר – ולכן התפילה החותמת את יום הכיפורים היא תפילת נעילה ושם נכתב: "פתח לנו שער, בעת נעילת שער, כי פנה יום". גם אנחנו במהלך הסיור נעמוד בפני שערים שונים ונעבור בהם. אפשר גם לקרוא לקבוצה חלק משירו של יהודה עמיחי:

פְּתוּחַ סְגוּר פְּתוּחַ. לִפְנֵי שְׁאֲדָם נוֹלָד
הַכֹּל פְּתוּחַ בִּיקוּם בְּלִעְדִּיו. כְּשֶׁהוּא חַי הַכֹּל סְגוּר
בּוֹ בְּחַיּוֹ. וְכֶשֶׁהוּא מֵת הַכֹּל שׁוּב פְּתוּחַ.
פְּתוּחַ סְגוּר פְּתוּחַ. זֶה כָּל הָאָדָם.

אפשר להשמיע לקבוצה גם את "פתח לנו שער":

<https://www.youtube.com/watch?v=MT4mMu8Ur10>

תחנה שלישית – בית המוכתאר: כאן תהיה תחנה של שחקן!!!

תחנה רביעית – בית הכנסת

על קיר הזהב, מעל לוחות ההקדשה, יש כתובת גדולה: "ואהבת לרעך כמוך".
מתייחסים לכתובת – ימי אלול ותשרי הם ימים שהרבה מהעיסוק בהם הוא סביב הנושא של בין אדם לחברו. ההתבוננות היא כלפי פנים, לתוכנו – וגם התבוננות של עצמנו על אחרים ועל החברה שבה אנו חיים. מקריאים את משל הספינה:

תני ר' שמעון בר יוחי:

משל לבני אדם שהיו נתונים בספינה

ונטל אחד מהן מקדח והתחיל קודח תחתיו.

אמרו לו חבריו: למה את עושה כן?

אמר להן: מה איכפת לכם, לא תחתי אני קודח?

אמרו לו: מפני שאתה מציף עלינו את הספינה!

(ויקרא רבה, פרשה ד)

חשבו על מצבים בחייכם שבהם המעשים שאתם עושים למען עצמכם משפיעים על האנשים סביבכם. באיזה אופן הם משפיעים? מתי נמנע מעצמנו לעשות דברים שמשפיעים על זולתנו ומתי נעשה זאת למרות ההשפעה על אחרים?

הקשר בין אדם לחבריו מקבל משמעות יתרה בתפילה בבית הכנסת הדורשת מניין. אבא קובנר, ממנהיגי מרד גטו וילנה, איש ציבור ומשורר, כתב את הדברים הללו לאחר שהגיע אל הכותל בשבוע הראשון שלו בארץ:

"בכל משברי שפקדוני לאורך הדרך, דבר אחד לא נשבר. לא חדלתי להיות אדם מאמין. אף בגדול שבשברוני לא נתמוטטה אדמת אמונתי. אמונה – מרכזת העבודה, נשמתה – תפילה. אין שירה אמיתית, שאינה בבחינת תפילה.

שבוע הראשון להיותי בארץ עמדתי ליד הכותל המערבי. אמי ז"ל לא ציוותני דבר; שכן לא נפרדנו. עמדתי במרחק של פסיעה מהכותל, מן האבנים, והרגשתי שאיני שייך. הרגשתי שהנני נטוע בהווה אחרת. לא פסעתי צעד נוסף, אך מישהו משך בשרוולי, ביקש שאצטרף למניין. חבשתי כובע, הצטרפתי למניין. אמרתי תפילת מנחה, וה געתי.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

זהו דבר יהודי, היותר ייחודי שביהדות – להיות אחד במניין. לדעת כי התשעה זקוקים לעשירי, והאחד לתשעה. אפשר שזה הדבר המשמעותי ביותר שביהדות, ואין דבר יותר ייחודי ויהודי בתנועה זו בה חונכתי.

תפילתי תמיד להיות אחד מכולם, שמילותי הטובות תצטרפנה למלים שממלמל הציבור. גם הקרוב לתיבה, הוא העובר לפני התיבה – ולא יותר. אין משמעות לחיים אם הם לעצמם. רק בזיקתם אל ההווה, אל המלים שבאו עדיך – ובאים מרחוק לקראתך, יש משמעות לעמידה. א ח ד – אבל אחד בציבור."

תחנה חמישית – גן טיול: כאן ישב נגן

אפשרות לתחנה נוספת בחניה שמאחרי בית הכנסת – מול גן טיול (למקרה של עומס/תור)

סביב מבנה בצידה הדרומי של החניה (סמוך לשירותים) יש תערוכת צילומים "ויחנו".

ויחנו

תערוכת צילום זו מתרחשת במרחב שבין הזמן והמקום בו היא מתקיימת.

בחודשים האחרונים נעצרנו באופן פתאומי. המציאות השתנתה ונאלצנו לעצור לחזור לנשום. הרגעים בהם נכפית או נבחרת החנייה במובנה המקורי, מסמנות לא פעם את המסלול בו אנו הולכים ומהווה גם הזדמנות לבחון מחדש את התיב. בספר "במדבר" משולות החניות בהן עצרו בני ישראל לתחנות חייו של אדם.

הצילום עוסק בהקפאה של רגע, בחניה רגעית בזמן. לכידת הכאן והעכשיו מקבלים נקודת מבט אחרת ויוכי אינטימי של הרגע החולף והדפסתו על חומר זה מאפשרת לקבע את הרגע לנצח.

תערוכת "ויחנו" מבקשת מאתנו להתמסר לרגע זה בו נדמה שאנו נמצאים ולאפשר לנו דרכו לשוב לנשום.

הצלמים המשתתפים, רובם תושבי זכרון יעקב, נתבקשו להתייחס למשמעות של לעצור, לחנות ולקחת נשימה. העבודות המוצגות לפניכם ולפניכן מציגות עולמות שלמים של כאן ועכשיו.

אוצרת: איסי וינטר אבקסיס

החיבור בין הימים הנוראים והכאב והשכול של מדינת ישראל היה קיים תמיד – והוא התעצם בימי מלחמת יום הכיפורים, ולעברנו, שוב במלחמת חרבות ברזל.

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

אחת מנקודות החיבור בין השניים היא הפיוט "ונתנה תוקף", שהוא חלק מתפילות ראש השנה ויום הכיפורים. פיוט זה, שישנה מחלוקת לגבי מחברו וזמן כתיבתו, הולחן בשנות ה-90 על ידי המלחין יאיר רוזנבלום עבור קיבוץ בית השיטה, ש-11 מבני נפלו במלחמת יום הכיפורים.

רוזנבלום לא היה היחיד שהלחין חלק מהפיוט בעקבות מלחמת יום הכיפורים. כבר ב-1974 הוציא הזמר והיוצר לאונרד כהן, בעקבות ביקורו והופעותיו בפני חיילים במלחמת יום הכיפורים, את השיר Who by fire, "מי באש" – הלקוח מפיוט.

כאן אפשר להשמיע את אחד השירים:

"ונתנה תוקף" בלחנו של יאיר רוזנבלום: <https://www.youtube.com/watch?v=JZeuRmxkp9o>

או: Who by fire של לאונרד כהן: <https://www.youtube.com/watch?v=251Blni2AE4>

תחנה שישית – הכניסה לבית לנגה

ניטה ומיכאל לנגה היו ידועים בתרומתם ליישוב בזיכרון יעקב ובנדיבות ליבם. אחד הערכים הבולטים בימי אלול הם החסד והצדקה. את המילה "נתן" אפשר לקרוא משני הכיוונים – מההתחלה לסוף ומהסוף להתחלה. כלומר, הנתינה היא דו כיוונית: הנתינה קשורה לקבלה – בכל נתינה יש קבלה!

אמר הרמב"ם:

שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו:

מעלה גדולה שאין למעלה ממנה – זה המחזיק ביד ישראל שְׂמַך (שנעשה עני) ונותן לו מתנה או הלואה או עושה עמו שותפות או ממציא לו מלאכה כדי לחזק את ידו... החזק בו עד שלא ייפול ויצטרך.

(רמב"ם, משנה תורה, הלכות מתנות עניים)

מדוע זו המעלה הגדולה מכולן?

אילו מעשי צדקה פחותים מהמעשה שמתואר כאן?

האם בסיפור של זיכרון יעקב, שבחלקו נגענו הערב, ראיתם סוגים שונים של צדקה?

מהי לדעתכם הצדקה הנעלה מכולן?

החטיבה לחינוך ולקהילה, המחלקה הפדגוגית

תחנה שביעית – המעיין

סיכום הסיוור במילותיו של מאיר אריאל מתוך השיר "מים מתוקים":

היא בטח לא שוכחת

ועדיין לא סולחת

לימים ארוכים ארוכים

כבר מזמן הייתה עוזבת

אלמלא הייתה חושבת

שתמצא בי מים מתוקים

התחלנו את הסיוור במילה שנה – להשתנות, להישנות, לשנות. עברנו עם אנשי זיכרון יעקב את עונות השנה, את הזיכרון, העצב והצדקה. הסתכלנו פנימה על נפשנו וגם על יחסינו עם הזולת ועל החשיבות שהיהדות רואה ביחד ובקהילה. ועם כל המטען הזה הגענו לכאן – למעיין. למים סגולות של טיהור וריפוי. המים מסמלים את מעגל החיים.

אפשר להשמיע את השיר "אל בורות המים":

<https://www.youtube.com/watch?v=WK3WmcATcd0>

ושיר לסיום, שיר של אמיר גלבוע, המחבר בין המים לעץ, בין העכשיו לשנה הבאה וביני לזולת:

בִּשְׁבִּיל הַזֶּה וְדַאי לִי שׁוּב לֹא אֶעְבֵּר. עֵתָה

אֶלְחָץ כֹּף יְדֵי אֵל קְלֶפֶת הָעֵץ. אֶפְשֵׁר עוֹד

לִפְנֵי שִׁירַד הַגֶּשֶׁם יַעֲבֹר כָּאֵן מִי אַחֵר וְיִלְחָץ

גַּם הוּא כֹּף יְדוֹ אֵל קְלֶפֶת הָעֵץ וּבְלִי

דַּעַת יוֹסִיף מִגַּע אֲוִיר עַל גְּבִי מִגַּע אֲוִיר

וְאַחֵר יֵבֵא הַגֶּשֶׁם. וְכָל הַמִּגְעִים עִמּוֹ יִגְלְשׁוּ מִטָּה אֵל

אֲדַמַּת גֶּזַע הָעֵץ וְיִסְפְּגוּ בְּאֲדַמַּת גֶּזַע הָעֵץ וְיִבּוֹאוּ בְּשִׁרְשֵׁים וְיַעֲלוּ

בְּגֶזַע וּבַעֲנָפִים וְיִמְלְאוּ אֶת הָעֵלִים יִרְקוֹת

חֲדָשָׁה. הֵיכֵן אֶהְיֶה אֲנִי כְּאִשֶּׁר נְשִׁימַת יָדִים יִרְקֶה

וְקִצְרָה שְׁלִי וְשֶׁל הַבָּא אַחֲרַי יִשְׁתַּלְּבוּ בְּמִשְׁךְ

הַנוֹשֵׁם שֶׁל יְרוֹק הָעֵד

שתהיה לכולנו שנה טובה ומבורכת!